

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Regula Morum. Sive Dictamen Conscientiæ

**Babenstuber, Ludwig
Reichlin, Alphons
Hepper, Johann Baptist**

Salisburgi, 1697

Articulus I. An liceat operari cum Conscientia Dubia?

urn:nbn:de:hbz:466:1-39970

CAPUT III.
DE CONSCIENTIA
DUBIA.

I Ametsi Conscientia Dubia, ut supra aduertimus, non sit verè atque formaliter Conscientia; cùm Conscientiam oporteat esse iudicium positivum, ac practicum, quorum nihil de dubio propriè dicto, sicut statim docebimus, affirmari potest, nihilominus de illa differere ad nostrum institutum vel maximè pertinet: tum quia communiter à Doctoribus inter membra dividenda Conscientiæ & ipsa referri consuevit hætenus: tum quia multa in ejus tractatione occurrunt, quæ faciunt ad notitiam dicendum de Conscientia Probabili præferunt. Primum igitur, quod hîc in examen vertimus, est, an licitum sit operari cum Conscientia dubia? Alterum, quibus modis, & ex quibus principijs Conscientia dubia sit dependenda? ubi plurima ad praxim utilia Corollaria deducuntur.

ARTICULUS I.

An liceat operari cum Conscientia Dubia?

§. I.

Præmittitur Definitio, & Divisio Dubij.

SUMMARIUM.

1. *Varia definitiones Dubij.*
2. *Explicatur ampliùs natura Dubij.*
3. *Quando tentatus circa Fidem de illa dubitet?*
4. *Quid sit dubium negativum, & positivum?*
5. *Quid speculativum, & practicum?*
6. *Quid Dubium Juris, & Facti?*
7. *Quid Dubium formale, & Objectivum? item: cur aliqui raro, aliqui sæpè dubitent?*

I. Autho.

I. **A**uthores in definitione Dubij non omnes conveniunt. Verum discordia in modo loquendi versari, non in re ipsa videtur. Vasquez apud Joann. de Cardenas in *Crisi Theolog. parte 1. disp. 6. c. 1.* definit, quod sit *pendere intellectum in utramque partem contradictionis, & neutri assensum prestare.* Th. Sanchez lib. 1. *Decal. c. 9. n. 2.* ait, *dubium esse, quando intellectus pendet in equilibrio in neutram partem potius inclinans.* Juxta Francisc. Bardi *Discept. 5. de Conscient. dubia*: *dubium est quadam suspensio intellectus manentis in equilibrio inter duo contraria, & non assentientis, neque dissentientis.* Terillo de *Reg. Morum q. 50.* Est *vacillatio ac hesitatio animi in utramque partem contradictionis circa questionem propositam, & non solutam.* Alij aliter definiunt. Nulla ex allatis definitionibus est reiicienda: quia omnes, si ritè pensentur, in eundem sensum conspirant, suumque definitum ab omni alio benè discriminant.

II. Porro ex illis tria eruuntur ad essentialem conceptum dubitationis necessaria. Primum est, suspensio judicij in utramque partem contradictionis, ita ut dubitet intellectus, *an Cæli sint liquidi?* Requiritur, ut neque dicat: *Cæli sunt liquidi*: neque dicat: *Cæli non sunt liquidi.* Nam si alterutrum judicet, tollitur æquilibrium, hæsitatio, ac vacillatio ipsius circa veritatem objecti in definitione Dubij inclusa: quia jam figitur in determinato judicio de veritate unius, & de falsitate alterius contradictorij. Secundum est cogitatio de utroque extremo contradictionis, v. g. de fluiditate, & non fluiditate Cælorum: dubitatio quippe dicit ordinem ad veritatem utriuslibet partis per modum sollicitæ inquisitionis, & velut interrogationis, quænam sit vera? & consequenter respicit, an & quænam motiva pro decisione quæstionis existant? Qua propter si intellectus de partibus contradictorijs nihil omninò cogitaret, non diceretur dubitare, & tamen verum esset, eum,

eum, tam de liquiditate cœlorum, quàm de non liquiditate suspendere iudicium. Tertium, quod ad rationem Dubij requiritur, est, ut suspensio iudicij fiat ex defectu motivi actualiter determinantis ad assensum, vel dissensum. Nam quando ista suspensio provenit ex alia causa, v.g. ex distractione intellectûs ad alia objecta, tollitur conceptus dubitationis propriè dictæ. Tunc igitur intellectus propriè dubitat, quando propositis ambobus contradictionis extremis ideò non assentitur, non dissentitur alterutri, quia caret sufficienti motivo, quo ad ferendum iudicium actualiter determinetur, & quia vel explicitè, vel implicitè, ac virtualiter reputat, rem esse incertam, neutramq; contradictionis partem mereri, ut de ipsa feratur iudicium. Et hæc est dubitatio verè moralis, libera, humana, dubitantique imputabilis, & qualem hoc loco explicare voluimus.

III. Corollarium. Nemo dubitat in fide, qui circa aliquod mysterium illius tentationes patitur, dummodò argumenta, quæ apparent difficilia, vel expressè contemnat, vel non ita curet, ac si objectum propositum esset incertum, & non sufficienter dignum, ut ei prudens assensus præbeatur. Ratio est: quia hic nondum hæsitat, aut titubat modò in hanc, modò in illam contradictionis partem; aut ideò suspendit assensum, quòd ullò modò reputet, se carere motivis ad illam sufficienter determinativis, sed quòd existimet v.g. præceptum de eliciendo assensu fidei hîc & nunc non urgere. Quòd si econtra in tali dispositione animi ruminet argumenta mysterio fidei adversa, ac si essent alicujus momenti, & non profus contemnenda etiam in conspectu argumentorum stantium pro veritate, & certitudine mysterij, procul dubio propriè dubitat, dubitandòque peccat contra fidem: quia motiva fidei affectivè minoris aestimat, quàm ut in illa feratur tanquam summè digna assensu, proptèrque ea contemnat argumenta contraria.

K

Hujus

Hujus autem dubitationis malitia adhuc clarius conspicitur, quando insuper accedit iudicium de insufficientia motivorum ad assensum fidei; quia signatè iudicat, mysterium ad credendum non esse sufficienter propositum, sed esse rem incertam, ac dubiam. Et hoc est sine controversia peccatum infidelitatis. Ratio est: quia licèt hic non eliciat dissensum positivum contra articulum fidei, habet tamen iudicium erroneum de ejus infallibilitate, quæ est etiam de fide.

IV. Jam ut inveniatur Divisio Dubij, notandum est, suspensionem iudicij de partibus contradicti-onis dupliciter posse accidere. Primo ob defectum omnis motivi tam ad assensum, quàm ad dissensum impellentis. Secundo ob æqualitatem motivorum, & rationum utramlibet partem contradictionis pari efficacia svadentium. Exemplum primi est, dum quis proposita quæstione, *an astra sint paria, vel imparia?* neque hoc, neque illud iudicare potest: quia pro neutra parte habet motivum ferendi sententiam. Exemplum secundi est, quando proposita quæstione, *sitne licitum habere plures præbendas, necne?* occurrunt argumenta utrinque paria, vi quorum intellectus non magis impellitur ad affirmandum vel negandum unum, quàm alterum, atque adeò de neutro audet ferre iudicium. Quando suspensio iudicij evenit priori modo, vocatur *Dubium negativum*. Si secundo, dicitur *Dubium positivum*. Et hæc est prima divisio Dubij. Dubium negativum suapte naturâ fortius est, quàm Dubium positivum: nam dubium tantò est fortius, quantò difficilius vincitur: sed dubium negativum difficilius vincitur, quàm positivum. Quia intellectus positive dubitans habet aliqua motiva assentiendi, vel dissentendi: negativè dubitans omni penitùs huiusmodi motivo destituitur. Tantò autem difficilius vincitur dubium, quantò minus motivi, & fundamenti ad assensum, vel dissensum habetur.

V. Ulte-

V Ulteriùs dividitur Dubium in Speculativum, & Practicum. Dubium Speculativum est, quo dubitatur de re, vel actione quappiam absolutè, ac velut in genere. V.G. an licitum sit die festivo iter agere? an liceat die jejunii comedere ova, & lactinia? Dubium practicum est, quo dubitatur de actione ut hîc & nunc, pensatis omnibus circumstantiis exercenda. V. G. an tibi hoc die festo, in hoc negotio, in hac occasione liceat iter facere? an hoc die jejunii, in hac provincia, in hac occupatione &c. sit licitum ova, & lactinia comedere? Hanc Dubii divisionem velut ineptam rejicit Lorca relatus à Bardi ubi suprâ c. 1. n. 9. ex hac ratione. Dubium Speculativum nunquam est aliud à practico: ergo perperam dividitur dubium in speculativum, & practicum. consequat. Ant. prob. illo ipso dubio, quo dubitatur circa rem, vel actionem in universum, etiam dubitatur circa rem, vel actionem singularem ac individuum sub ea ratione communi directè contentam. ita hoc ipso, quod dubitem, an certa species contractus V.G. sit licita, etiam dubito, an hic individuus contractus sub illa specie directè contentus sit licitus. Repugnat enim dubitare de honestate speciei, & non dubitare de honestate individui sub specie directè contenti. Et consequenter repugnat, dubium speculativum esse aliud à practico. Verùm malè rejicitur hæc nostra divisio: cum sit ab omnibus recepta, procul dubio non merè gratis. Itaque Respondeo ad argumentum contrarium neg. Ant. hujus probat. dist. illo ipso dubio &c. etiam dubitatur circa rem, vel actionem individuum sub ratione communi directè contentam, quamdiù sub illa sic manet contenta, conc. quando propter specialem rationem, & accessum novæ circumstantiæ non ampliùs continetur sub tali ratione communi neg. Hoc autem per sæpè contingit. Omissis plurimis, sit unicum exemplum. Dubitat quidam absolutè in Quadragesima, an ob certam ægritudinem, qua

premitur, liceat comedere carnes? Planè, quamdiù non occurrit specialis ratio, vel circumstantia, eo ipso, quòd dubitet universaliter de omnibus, qui tali morbo vexantur, an ipsis sit licitum comedere carnes? etiam dubitat, an sibi sit licitum? quia hæc individua comestio adhuc directè continetur sub ratione communi, de qua dubitat. Consulatur jam Medicus, isque judicet, ægrum esse talis constitutionis, ut hæc invaletudo in ipso sit sufficiens ratio excusandi ab observantia præcepti Ecclesiastici, quamvis non esset in robustioribus. In hoc eventu iudicium Medici, & specialis circumstantia complexionis minùs vegetæ efficiunt, ut hæc individua comestio non sit ampliùs ejusdem rationis cum aliis, quæ continentur sub dicta ratione communi, neque retineat eundem statum in intellectu ægroti, quem priùs habebat, sed certò prudenter existimetur esse licita, atque adèò non contenta sub objecto dubii, quod ante interrogationem Medici fuerat conceptum. Adde, quod dubium speculativum non in eo differat necessariò à dubio practico, quasi objectum illius esset genus vel species, hujus verò objectum esset singulare, vel individuum sub genere vel specie contentum, quemadmodùm Lorca videtur supponere: sed in eo, quòd dubium speculativum versetur circa rem absolutè spectatam, atque præcisam ab extrinsecis circumstantiis: Dubium verò practicum sit circa rem, sive operationem, ut vestitam omnibus circumstantiis, & ut hîc & nunc exercendam. Ex quo patet, de eadem numero, ac individua re, sive operatione circa rem diversimodè spectata posse dari dubium speculativum & practicum.

VI. Aliter Dubium dividitur in id, quod est juris, & in id quod est facti. Dubium Juris est, quo dubitatur de lege, honestate, valore actûs &c. Hoc dubium variè solet accidere. Ut primò, si dubites, an certa species contractûs sit licita? Secundo, si dubites de licetitate alicujus actionis in particulari, non autem in commu-

communi V. G. dum sciens, mendacium absolutè esse malum, dubitat, an aliquando in certis circumstantiis sit licitum? Tertio, si dubiteretur, an lata sit lex, vel præceptum de aliqua actione facienda, vel omittenda? an facienti hoc, vel illud statuta sit pœna, V. G. irregularitas, excommunicatio &c. Quarto, quando dubitatur in concursu duorum præceptorum impossibilium, quodnam eorum sit observandum? V. G. an tenearis die Dominica audire sacrum, & interim non adesse ægroto? Quinto, dum quis dubitat an testamentum, Matrimonium, Professio &c. sint valida? Dubium facti est, quo dubitatur de existentia actûs, vel circumstantiæ alicujus V. G. an votum emiseric; vespers recitaveris; tui compos exstiteris &c. Jam dubium his omnibus modis acceptum, quod adhibita diligenti veritatis inquisitione deponi potest, vincibile; quod deponi non potest, invincibile dicitur.

VII. Denique dubium aliud est formale, aliud objectivum. Formale est, quod in præcedentibus numeris definivimus, atque divisimus. Objectivum est quælibet res, de qua dubitamus, vel dubitare possumus. Et quidem denominatio dubii non est rebus intrinseca, sed merè extrinseca. Pater: nam quælibet res in se est certa, & determinata. Quia quodlibet est, vel non est: ergo nulla res intrinsecè, & essentialiter dubia est. Provenit igitur illa denominatio à nostra dubitatione vel habituali, quatenus nempe de rebus vel actu, vel habitu, & potentia dubitamus. Quædam quoad nos sunt necessariò dubia habitualiter; quædam accidentaliter. Priora sunt illa omnia, de quibus nulla suppetunt argumenta, ut quæstionem circa ipsa exortam resolvere possimus. Hujusmodi sunt numerus arenarum, pulicum & similia. Hæc omnibus sunt necessariò dubia. Posteriora sunt, pro quorum decisione quibusdam suppetunt, quibusdam non suppetunt argumenta: & ideò de ipsis aliqui dubitant, aliqui non

dubitant. Atque hinc etiam fit, ut homines valdè sapientes, & valdè insipientes rarò dubitent; illi verò, qui pollent ingenio, suntque sciendi avidi, sed vel sufficienti industria, vel discendi occasione destituuntur, frequentissimè dubitent. Nam ratio istorum est, quòd valdè sapientibus rarò desint motiva ad ferendam fixam de plerisque rebus sententiam: e contra valdè insipientes ac hebetes ut plurimùm laborant penuriã omnium motivorum tam sufficientium, quàm insufficientium ad iudicandum de alterutra parte contradictionis: nam & rarò de rebus incertis cogitant, & quæstiones de illis vix unquam sibi proponunt; multò minùs rationes examinant, vel aliquid de earum qualitate pronuntiant. Aliter se res habet in tertio genere hominum: nam isti ob sciendi desiderium, quo stimulantur, rationes in utramque partem sapissimè discutunt, sed studio, atque industria insufficienti. Unde solent abundare motivis pro utraque parte contradictionis, sed ad ferendam sententiam insufficientibus, & consequenter inducentibus suspensionem iudicii, atque adeò dubium. Ex his etiam patet ratio, cur dicere soleamus, eum, qui nunquam dubitat, vel omnia scire, vel nihil.

§. II.

Statuitur & probatur nostra, & communis sententia.

SUMMARIUM.

8. *Quandònam ex dubio speculativo oriatur practicum, & quando non?*
 9. *Licet aliquando operari cum dubio speculativo.* 10. *Nunquam autem cum practico.* 11. *Quomodo procedendum in deponenda Conscientia Dubia?* 12. 13. *Quale peccatum sit operari cum Conscientia practice Dubia?*

VIII. **E**x dubio speculativo regulariter, & per se loquendo semper resultat dubium practicum. Ita qui dubitat v.g. an liceat die festo iter agere? etiam per se loquendo dubitat, an id sibi hoc die

die festo sit licitum? Judex, qui dubitat, an liceat condemnare eum, quem privata scientia scit esse innocentem, dum per allegata & probata juridicè factus est nocens, etiam dubitat, an hunc reum sibi hîc & nunc liceat hoc modo condemnare? Fieri nihilominus solet, ut ob specialem rationem, vel circumstantiam supervenientem influxus dubii speculativi, ne gignat dubium practicum, impediatur per accidens, & ex accessu novæ rationis, ac circumstantiæ illud evadat practicè certò licitum, de quo speculativè & in universali dubitatur, an sit licitum? Ita in datis exemplis ille, qui dubitat de licitate itineris per diem festum agendi, potest practicè judicare, id sibi licere ob magnam necessitatem. Judex practicè potest formare judicium, fas esse condemnare ejusmodi innocentem: quia S. Thomas aliique graves Doctores tenent, id esse licitum. Et ita de pluribus aliis casibus est discurrendum. Jam

IX. Dico I. Licitum est operari cum dubio speculativo, quando illud adhibita morali diligentia vinci non potuit. Ita communis DD. Ratio colligitur ex dictis. Nam quisquis prudenter judicat, se licitè, & honestè operari, is licitè, & honestè operatur: sed contingit, ut speculativè dubius prudenter judicet, se licitè, & honestè operari, veluti constat in prioribus exemplis: ergo licitè, & honestè operatur. Confirm. Cum judicio speculativo de inhonestate operationis stare potest judicium prudens, ac practicum de honestate illius, eaque licitè exerceri: ergo etiam cum dubio speculativo. Conseq. constat ex paritate rationis: immò à fortiori. Antecedens, quod infra uberiùs declarabitur, ostendo jam breviter. David 1. Reg. c. 21. prudenter judicavit, hîc & nunc propter extremam necessitatem famis esse licitum comedere panes propositionis, quamvis absoluto & speculativo judicio judicaverit, id Laico non esse licitum. Pariter ob
 similem

similem circumstantiam, & evidens periculum excidij, quod integræ nationi imminebat, Judæi 1. *Machab. cap. 2.* prudenter judicârunt, esse sibi licitum, die Sabbathi inire prælium, quamvis absolute, & speculative cognoverint, præliari die Sabbathi lege Mosaica esse prohibitum. Dixi autem in Conclusionem: *quando illud adhibita &c.* Nam si vel nulla, vel non debita diligentia in inquisitione veritatis ad vincendum, ac deponendum dubium adhibeatur, dubitans non habet rationabilem causam, ob quam ab illo discordet, vel non discordet in operando, & consequenter procedit imprudenter, seque temerè conijcit in periculum peccandi: immò operatur cum dubio practico, quod ex dubio speculativo necessario sequitur, nisi per diligentem veritatis inquisitionem speciale motivum illud variandi inveniatur.

X. Dico II. Nunquam est licitum operari cum Conscientia practice dubia. Ita communiter omnes. Probari solet primo ex illo Apost. *ad Rom. 14. quod non est ex fide peccatum est.* Id est, quidquid non procedit ex actuali dictamine, consensu, & credulitate, quod sit licitum, moraliter malum est: sed operatio, quæ fit cum Conscientia practice dubia, non procedit ex actuali dictamine, consensu & credulitate, quod sit licita; ergo moraliter mala est. Mi, constat: quia sic operantem destituit omne prudens judicium, quo judicet, se hic & nunc licitè, atque honestè operari. Secundo ex illo *Ecclési. 3. Qui amat periculum, peribit in illo.* Atqui operans cum Conscientia practice dubia amat periculum peccati, & quidem proximum; quippe cui liberè sese exponit eligendo actionem, de qua non habet majus fundamentum credendi, quod sit licita, quàm illicita: ergo in tali periculo peribit, & consequenter in illud se conijciens peccat. Nam eodem præcepto, quo prohibemur admittere pravum opus, prohibemur etiam amplecti proximam occasioem illius. Tertio, omnis
contem-

contemptus & vilipensio DEI, ac legis Divinæ peccatum est: omnis operatio, quæ fit cum Conscientia practicè dubia, est contemptus, & vilipensio DEI, ac legis Divinæ; ergo peccatum est. Mai. est certa. Mi. prob. qui absolute vult rem & operationem; sive illa sit prohibita, sive non: sive placeat DEO, sive displiceat, planè convincitur, DEUM, legemque ejus contemnere, & parvi pendere: atqui operans cum Conscientia practicè dubia ita se gerit: nam ipsi perinde est, sive offendat, sive non offendat DEUM; sive violet, sive non violet ipsius legem, cum liberè dubitet de utroque, nec habeat majorem rationem credendi unum, quàm alterum. ergo operans cum Conscientia practicè dubia contemnit, & vilipendit DEUM, legemque Ejus: ergo vera est mi. præced. Syllogismi.

XI. Corollarium I. In deponenda Conscientia dubia prudenter, & cautè procedendum. Vel enim dubium (sive speculativum, sive practicum) conceptum fuit ex causa dubitandi rationabili, vel irrationabili? Si ex causa irrationabili; contemni debet, deponique perpensâ causæ insufficientiâ, quod formaliter contingit per illud ipsum judicium, quo quis judicat, se vel non habere causam prudenter dubitandi, vel securè hîc & nunc posse operari irrationabili causa dubitandi insuper habita. Si dubium fuit conceptum ex causa, sive motivo dubitandi rationabili, deponi non debet citra alterius rationabilis causæ interventum; sed adhibenda est moralis diligentia in inquisitione veritatis. quæ si inveniri non possit, dubiumque evaserit invincibile, licitè eo stante ad operandum proceditur, quando est speculativum. Si sit practicum, alia via non restat evadendi peccatum, quàm trita illa regula: *in dubijs tutior pars est eligenda*. Porrò quænam causa sit satis rationabilis ad deponendum quodvis dubium, an sola probabilitas? An etiam minor probabilitas? &c. infra videbitur.

L

XII. Co-

XII. Corollarium II. Qui operatur cum Conscientia practice dubia, peccat tali peccato, quale esse dubitat. Itaque practice dubitans, an actio, quam vult exercere, sit peccatum mortale? peccat mortaliter, si eam exercent: venialiter verò, si dubitet, an sit veniale? Rursus: qui dubitat, an peccatum à se committendum sit furtum, sacrilegium, vel adulterium? committit furtum, sacrilegium, adulterium, si operatur. Ratio est: quia tanto ac tali peccato quis peccat, quanti & qualis perpetrandi periculo se exponit: sed operans cum dubio practico exponit se periculo perpetrandi tanta, ac talia peccata: ergo. Sanchez 1. Decal. c. 10. n. 2. Sayr. lib. 1. clau. c. 13. n. 3. Bossius parte 2. tit. 1. §. 34. & alij. Quòd si dubitet in genere, an sit peccatum? tenendum est proportionaliter, quod dictum in simili supra de Consci. Erronea, Consentit Sporer tract. Probem. c. 1. Sect. 4. assert. 11. §. 1. n. 69.

XIII. Corollarium III. Qui dubitat, an persona, quam vult percutere, sit Ecclesiastica, eamque nondum deposito dubio percutit, is peccat mortaliter simul contra iustitiam, & reverentiam Ecclesiasticis personis debitam, teneturque hanc circumstantiam explicare in Confessione, esto, ille, qui percutitur, fortè non gaudeat privilegio Ecclesiastico. Similiter contracto matrimonio dubius de eius valore, si nondum adhibitâ diligentiam debitam ad inventionem veritatis accedat ad aliam, committit adulterium, tametsi matrimonium, de quo sic dubitat, sit invalidum. Ita docet Bonacina Disp. 2. de pecc. q. 4. pu. 7. n. 4. & 5. cum alijs, quos refert. Ratio utrobique est: quia illo peccato quis peccat, cuius committendi periculo se exponit.

ARTICULUS II.

Quomodo Dubia Conscientia sit deponenda?

Negotium susciperet immensi propemodum operis, qui singil-
latim